

Anna Zellma*

Olsztyn

PRZYGOTOWANIE MŁODZIEŻY DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA JAKO KATEGORIA BADAWCZA WE WSPÓŁCZESNEJ KATECHETYCE

Problematyka przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania stała się w ostatnich latach przedmiotem licznych analiz i dyskusji, podejmowanych zarówno na łamach opracowań naukowych, jak i w czasie spotkań, konferencji i debat katechetycznych¹. Od roku 2001 – wraz z zatwierdzeniem polskich dokumentów

* **Anna Zellma**, dr hab., absolwentka KUL (doktorat z katechetyki) – adiunkt w Katedrze Katechetyki i Pedagogiki Religii na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół katechezy integralnej, a zwłaszcza katechezy młodzieży, edukacji regionalnej w katechezie i dydaktyki nauczania religii w różnych grupach uczniów (także dzieci autystycznych i w klasach integracyjnych). Jest autorką dwóch monografii (*Katechetyczny wymiar edukacji regionalnej*, t. 1, 2, Olsztyn 2001; *Wielostronne aktywizowanie młodzieży w szkolnym nauczaniu religii. Studium w świetle „Programu nauczania religii katolickiej z 2001 roku”*, Olsztyn 2006) oraz licznych publikacji w czasopiśmie naukowych i w recenzowanych opracowaniach zbiorowych.

¹ Spośród wielu ujęć warto w tym miejscu przywołać następujące opracowania, będące wyrazem podejmowanych debat i badań naukowych: S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu bierzmowania*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 59,2 (2005), s. 21–26; J. Gaida, *Przygotowanie katechetyczne młodzieży do bierzmowania*, „Roczniki Teologiczne” 43,6 (1996), s. 113–120; K. Jeżyna, *Sakrament bierzmowania źródłem nowej ewangelizacji*, „Roczniki Teologiczne” 51,3 (2004), s. 79–90; R. Murawski, *Duszpasterstwo katechetyczne przygotowujące do sakramentów bierzmowania i małżeństwa*, „Katecheta” 49,9 (2005), s. 11–21; T. Panuś, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce o przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania*, „Katecheta” 50,4 (2006), s. 55–70; tenże, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania powinno być inne*, rozm. przepr. K. Fryzeł, „Homo Dei” 74,4 (2004), s. 67–81; M. Wrońska, *Katechetyczno-dydaktyczne wprowadzenie w sakrament bierzmowania poprzez katechezę szkolną*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2,4 (2002), s. 38–50.

katechetycznych – trwa proces poszukiwania i wprowadzania nowych programów do katechezy parafialnej związanej z sakramentem bierzmowania.

Wobec powyższej sytuacji celowe wydaje się prowadzenie systematycznych, a zarazem wielokierunkowych badań, które pozwolą na wypracowanie koncepcji przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania i zweryfikowanie jej w praktyce. Jednocześnie warto uporządkować dotychczas wypracowane kwestie, by móc lepiej zrozumieć i zmienić schemat myślenia o tej formie katechizacji. Z tego m.in. względu poniższy tekst stanowi próbę systematyzacji badań współczesnych polskich katechetyków nad przygotowaniem młodzieży do sakramentu bierzmowania. Zmierza też do zwrócenia uwagi na implikacje praktyczne podejmowanych w teorii problemów czy też na ich powiązania z działaniami duszpasterskimi w parafii.

ISTOTA I ZNACZENIE KATECHEZY PRZYGOTOWUJĄCEJ DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

Mimo że w ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania różnymi formami katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania, to jednak brakuje jednoznacznie sprecyzowanej definicji tego terminu. Brak takiego określenia wydaje się utrudniać zarówno dociekania teoretyczne, jak i badania empiryczne. Katechetycy nie mogą bowiem na podstawie przyjętych założeń teoretyczno-metodologicznych określać treści i zakresu katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania. Prowadzą jednak badania, rozpoczynając analizę teoretyczną od odwołania do dokumentów Kościoła². Jest to uzasadnione ze względu na fakt, iż dokumenty te stanowią punkt odniesienia dla wszelkich badań związanych z wypracowywaniem nowych koncepcji katechetycznych.

Przyjmując wytyczne zapisane w dokumentach II Soboru Watykańskiego, w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* i w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*, katechetycy akcentują fakt, iż przygotowanie uczniów do sakramentu bierzmowania ma na celu „doprowadzenie chrześcijanina do głębszego zjednoczenia z Chrystusem, do większej zażyłości z Duchem Świętym, Jego

² Przykładowo wymienić można tu prace ks. Pawła Mąkosy, ks. Romana Murawskiego, ks. Tadeusza Panusia, ks. Roberta Sarka, ks. Józefa Stali. Autorem wnoszącym istotny wkład do badań nad kompleksowym ujęciem katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania jest ks. Tadeusz Panuś. Zob. np. P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna w procesie przygotowania bliższego i bezpośredniego do sakramentu bierzmowania*, w: *Funkcja inicjacyjna katechezy w Kościele współczesnym*, red. K. Kantowski, Szczecin 2007, s. 157–175; R. Murawski, *Duszpasterstwo katechetyczne przygotowujące do sakramentów...*, s. 11–21; T. Panuś, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 55–70; tenże, *Katechetyczne implikacje ujęcia sakramentu bierzmowania przez Katechizm Kościoła Katolickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 127,3 (1996), s. 391–401; R. Sarek, *Bierzmowany, animator, grupa domowa na drodze przygotowania do sakramentu bierzmowania*, w: *Dzisiejszy bierzmowany. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2005, s. 205–224.

działaniem, darami i natchnieniami, aby lepiej podjąć apostolską odpowiedzialność życia chrześcijańskiego” (KKK 1309)³ oraz rozbudzenie zmysłu przynależności do Kościoła powszechnego i wspólnoty parafialnej (por. KKK 1309). To właśnie dzięki szczególnej mocy Ducha Świętego, jaką otrzymują wierni w sakramencie bierzmowania, ściślej wiążą się oni z Kościołem i zobowiązani są do składania świadectwa wiary słowem i uczynkiem oraz do jej obrony (por. KK 11). Sam zaś sakrament bierzmowania ma inicjacyjny charakter i dzięki niemu dokonuje się pełne wtajemniczenie chrześcijańskie (por. KKK 1306).

Autorzy zwracają także uwagę na uprzywilejowane miejsce parafii zamieszkania w realizacji katechezy przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania. W niej to bowiem należy organizować spotkania katechetyczne o charakterze celebracji czy też w małych, formacyjnych grupach, które pochylają się nad słowem Bożym i podejmują refleksję modlitewną. Słusznie też katechetycy zauważają, iż ze spotkań formacyjnych dla kandydatów do bierzmowania nie wolno uczynić kolejnej lekcji religii, w toku której młodzież poszerza lub uzupełnia zakres wiedzy religijnej. Spotkania te – jako szczególna forma katechizacji parafialnej – mają uzdalniać uczniów do osobistej refleksji nad wiarą Kościoła i własną oraz nad swoim miejscem we wspólnocie eklezjalnej. Celem tych spotkań jest także organizowanie młodym sytuacji, dzięki którym mogą oni „obudzić [w sobie] zmysł przynależności do Kościoła Jezusa Chrystusa” (KKK 1309), doświadczać Kościoła powszechnego i lokalnego, rozwijać się w wierze oraz formować ducha modlitwy i apostolskiego zaangażowania w parafii. W tym kontekście kandydaci do sakramentu bierzmowania mają, o czym wielokrotnie przypominają badacze problematyki, budować świadomość eklezjalną i szukać swojego miejsca we wspólnocie Kościoła. Dlatego też wiele uwagi katechetycy poświęcają stymulowaniu aktywności młodzieży w poszukiwaniu i odnajdywaniu swojego miejsca w różnych parafialnych grupach i stowarzyszeniach. W ten sposób „nauka religii, poszerzona o parafialną katechezę, przestanie być dla młodzieży tylko jednym ze szkolnych przedmiotów nauczania”⁴. Jednocześnie przygotowanie do sakramentu bierzmowania w parafii zamieszkania stwarza szansę dowartościowania znaczenia parafii w ramach Kościoła lokalnego oraz autentycznego wychowania w wierze i wprowadzenia w życie sakramentalne. Jak trafnie stwierdza ks. Tadeusz Panuś, „jawi się [ono też] jako szansa na zgromadzenie młodzieży przy parafii i jako szansa na katechezę sakramentalną. Poprzez przyparafialne przygotowanie do bierzmowania mamy przez co najmniej rok, dwa, a nawet trzy lata młodzież gimnazjów w zasięgu silniejszego duszpasterskiego oddziaływania”⁵. Stąd też

³ Zob. i por. analizy prowadzone na ten temat np. przez T. Panusia, w: *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 55, 56.

⁴ Tamże, s. 56.

⁵ Tenże, *Parafia uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej. Doświadczenie krakowskie*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 262.

autorzy wiele uwagi poświęcają tej kwestii, wskazując argumenty za realizacją katechezy dla kandydatów do bierzmowania w parafii zamieszkania⁶. Z uwagi na fakt, iż przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania stanowi także szansę katechizacji dorosłych, proponują np. spotkania i konferencje formacyjne oraz kontakty z rodzicami czy też zaangażowanie ich w spotkania organizowane dla kandydatów do bierzmowania⁷. Rezultaty wszystkich wyżej opisanych dociekań naukowych prowadzą do upowszechniania stwierdzeń autorów *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce*⁸.

KOMPLEKSOWE UJĘCIE ETAPÓW I FORM PARAFIALNEGO PRZYGOTOWANIA DO SAKRAMENTU BIERZMOWANIA

W analizach polskich katechetyków po roku 2001 można dostrzec wskazania dotyczące etapów i form realizacji katechezy parafialnej związanej z przygotowaniem młodzieży do sakramentu bierzmowania. Znaczący jest fakt, że korespondują one z wytycznymi zapisanymi w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*, w dokumentach *II Synodu Plenarnego*⁹, w *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*¹⁰ i w *Programie nauczania religii w gimnazjum*¹¹. Autorzy mają rację, pisząc o wymogu odpowiedniego, realizowanego etapami, przygotowania do bierzmowania. Obce jest im utożsamianie tego rodzaju przygotowania z poprawną pod względem dydaktycznym szkolną i parafialną katechezą o sakramentach¹². Przeciwnie, akcentują całościową, składającą

⁶ Tamże, s. 262–264; tenże, *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii dla młodzieży przygotowującej się do przyjęcia bierzmowania*, w: *Abyśmy podtrzymywali nadzieję*, red. P. Tomasik, Warszawa 2005, s. 259–284; tenże, *Parafia zamieszkania ucznia uprzywilejowanym miejscem przygotowania do bierzmowania*, „Katecheta” 47,4 (2003), s. 58–68; A. Waliluk, *Inicjacyjny charakter młodzieżowego duszpasterstwa katechetycznego w parafii*, w: *Abyśmy podtrzymywali...*, s. 250–258.

⁷ Zob. np. T. Panuś, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 64–68; K. Misiaszek, *Katecheza rodziców w korelacji z chrześcijańską formacją dzieci i młodzieży*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasik, Warszawa 2003, s. 59–72.

⁸ Wyd. przez Konferencję Episkopatu Polski, Kraków 2001, 105–107.

⁹ *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, s. 208, 209.

¹⁰ Wyd. przez Konferencję Episkopatu Polski, Kraków 2001, s. 68, 69.

¹¹ Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, „*Wierzyć Chrystusowi*”. *Program nauczania religii w gimnazjum*, nr AZ-3-01/1 (PNRG), w: Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii*, Kraków 2001 s. 103–106.

¹² Zob. np. S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 21–26; J. Gaida, *Przygotowanie katechetyczne młodzieży...*, s. 113–120; R. Murawski, *Duszpasterstwo katechetyczne przygotowujące do sakramentów...*, s. 11–21; T. Panuś, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 55–70; tenże, *Inicjacja do sakramentu bierzmowania – gimnazjum*, w: *Katecheza w parafii. Poszukiwanie tożsamości*, red. K. Kantowski, Warszawa 2004, s. 57–74.

się z nauczania, wychowania i wtajemniczenia, formację do życia chrześcijańskiego¹³. Bardzo przekonujący jest też postulat korelacji szkolnego nauczania religii z formacją duszpasterską w parafii¹⁴. Istnieje tu bowiem wzajemne powiązanie między realizowanym w ramach lekcji religii przygotowaniem młodzieży do bierzmowania a katechezą parafialną. Pierwsza forma koncentruje się wokół wiedzy religijnej, druga natomiast zmierza do wychowania i wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Do istotnych kwestii, którym katechetycy poświęcają wiele uwagi, należą opisywane za *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* (por. nr 51), *Katechizmem Kościoła Katolickiego* (por. nr 1310) i *Programem nauczania religii w gimnazjum* (por. s. 103–106) etapy, a zarazem formy odpowiedniego przygotowania młodzieży do bierzmowania¹⁵. W polskiej praktyce katechetycznej wprost wiążą się one z przygotowaniem dalszym, bliższym i bezpośrednim. Wielu autorów twierdzi, iż przygotowanie dalsze dokonuje się podczas nauczania religii, począwszy od szkoły podstawowej poprzez parafialne przygotowanie do sakramentu pokuty i Eucharystii, a skończywszy na nauczaniu religii w trzech klasach gimnazjum¹⁶. Inni słusznie rozszerzają to przygotowanie o katechezę rodzinną w dzieciństwie¹⁷.

Zbliżone rozbieżności katechetyków uwidaczniają się w opisie przygotowania dalszego do sakramentu bierzmowania. Niektórzy badacze utożsamiają tę formę z trzyletnią katechizacją w gimnazjum¹⁸. Sporadycznie – i to w kontekście liturgiczno-pastoralnym – akcentują roczne działania katechetyczne w parafii (w specjalnie utworzonej grupie formacyjnej), poprzedzające przyjęcie sakramentu bierzmowania¹⁹. Coraz częściej jednak katechetycy za autorami *Programu nauczania*

¹³ Zob. np. P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 157–175; T. Nosek, *Teologiczno-liturgiczne aspekty sakramentu bierzmowania w katechezie*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 109–122; T. Panuś, *Inicjacja do sakramentu bierzmowania...*, s. 57–74; J. Szpet, *Inicjacja chrześcijańska w katechezie młodzieży gimnazjalnej*, „Katecheza. Rodzina. Parafia i Szkoła” 4 (2004), s. 15–29.

¹⁴ Zob. np. R. Czekalski, *Korelacja nauczania religii w szkole z katechezą parafialną*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół...*, s. 104–113; W. Osiał, *Korelacja szkolnej lekcji religii z katechezą w parafii: refleksja katechetyczno-pastoralna w świetle wyzwań płynących z polskich dokumentów katechetycznych*, „Studia Loviciensia” 6 (2004), s. 163–176.

¹⁵ Por. P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 169–172; T. Panuś, *Inicjacja do sakramentu...*, s. 67, 68.

¹⁶ Zob. np. A. Kiciński, *Przygotowanie do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 143,2 (2004), s. 233; M. Łudczak, *Katecheza parafialna w dokumentach polskich synodów diecezjalnych (1990–2002)*, „Forum Teologiczne” 5 (2004), s. 125, 126; T. Panuś, *Inicjacja do sakramentu...*, s. 67.

¹⁷ Zob. np. M. Falk, *Sakrament bierzmowania a młodzież*, Olsztyn 2000, s. 103–110; P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 170.

¹⁸ Zob. np. M. Falk, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w katechezie szkolnej w oparciu o wybrane podręczniki do religii*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 191, 192.

¹⁹ Por. C. Krakowiak, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Aspekt pastoralno-liturgiczny*, w: *Dzisiejszy bierzmowany...*, s. 149; tenże, *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 1993, s. 295–360.

religii w gimnazjum przygotowanie bliższe do sakramentu bierzmowania wiąże z katechezą parafialną dla młodzieży realizowaną w dwóch pierwszych latach nauki w gimnazjum (por. PNRG, s. 104, 105)²⁰. Forma ta poprzedza przygotowanie, które powinno odbywać się w trzecim roku katechizacji w gimnazjum i bezpośrednio prowadzić do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Katechetycy trafnie utożsamiają przygotowanie bezpośrednie z regularnym uczestnictwem młodzieży w spotkaniach formacyjnych w parafii oraz z udziałem w wyjazdowych rekolekcjach i dniach skupienia zakończonych przystąpieniem do sakramentu pokuty i pojednania. Wiele uwagi poświęcają też celebracjom liturgicznym i nowennie do Ducha Świętego, słusznie wskazując na ich znaczenie w bezpośrednim przygotowaniu do przyjęcia sakramentu, który dopełnia zainicjowane na chrzcie świętym wtajemniczenie chrześcijańskie²¹. Niekiedy też ukazują założenia teoretyczne dotyczące realizacji katechezy przygotowującej do sakramentu bierzmowania w polskich diecezjach²². Zwykle odwołują się do wskazań zapisanych w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* (nr 107), zwracając przy tym uwagę na fakt, iż w czasie bezpośredniego przygotowania do bierzmowania spotkania winny odbywać się przynajmniej raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny²³. Za całokształt tej formacji kandydatów do sakramentu bierzmowania odpowiedzialni są kapłani (proboszcz i duszpasterze), katecheci oraz animatorzy wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych²⁴.

W tym kontekście niemal wszyscy stwierdzają, iż wiekiem odpowiednim do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest trzecia klasa gimnazjum²⁵. Takie stanowisko koresponduje z zaleceniami autorów polskich dokumentów katechetycznych i II Synodu Plenarnego. Wyjątek stanowią tu propozycje ks. Tadeusza Panusia. Odwołując się do doświadczeń archidiecezji krakowskiej, autor postuluje, by czas przyjęcia przez młodzież sakramentu bierzmowania przesunąć na pierwszą klasę szkoły ponadgimnazjalnej. Jego zdaniem „młodzi przyjmując sakrament bierzmowania w wieku 16 lat są bardziej dojrzały i głębiej przeżywają przyjmowany sakrament”²⁶, co potwierdzają też biskupi krakowscy

²⁰ Por. P. Mąkosza, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 171.

²¹ Zob. np. M. Falk, *Sakrament bierzmowania...*, s. 127–151; P. Mąkosza, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 172–174.

²² Takie kwestie można znaleźć m.in. w opracowaniu T. Panusia, *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii...*, s. 263–273.

²³ Zob. np. A. Kiciński, *Przygotowanie do sakramentów inicjacji...*, s. 233; P. Mąkosza, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 171, 172.

²⁴ Tamże. Por. także np. analizy prowadzone przez T. Panusia, *Inicjacja do sakramentu...*, s. 57–74.

²⁵ Zob. np. A. Kiciński, *Przygotowanie do sakramentów inicjacji...*, s. 233; P. Mąkosza, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 171, 172.

²⁶ T. Panuś, *Parafia uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej...*, s. 262, 263.

udzielający bierzmowania oraz osoby odpowiedzialne w parafii za prowadzenie takiego przygotowania²⁷.

Z powyższego wynika, że współcześni polscy katechetycy nie ograniczają swoich analiz tylko do katechezy bezpośrednio przygotowującej do sakramentu bierzmowania. Dowartościowują również działania duszpasterskie w parafii poprzedzające ten ostatni etap przygotowania, chociaż nie weryfikują ich empirycznie²⁸. Różnicując swoje stanowisko w kwestiach szczegółowych, wykazują pluralizm w podejściu do katechezy dla kandydatów do sakramentu bierzmowania.

Ponadto przedmiotem badań katechetów jest także metodyka stosowana w toku realizacji parafialnego przygotowania młodzieży do bierzmowania. Stwierdzają oni, iż w praktyce dominującą formą przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania są wspólne spotkania o charakterze liturgiczno-formacyjnym dla wszystkich kandydatów²⁹. Obok tego autorzy postrzegają, iż coraz więcej diecezji próbuje organizować spotkania w małych grupach, widząc w nich szansę autentycznej formacji do życia we wspólnocie wiary³⁰. Celem egzemplifikacji niekiedy też opisują doświadczenia osób odpowiedzialnych za katechezę parafialną kandydatów do sakramentu bierzmowania³¹.

Katechetycy są zgodni co do tego, że charakter inicjacyjny sakramentu bierzmowania wymaga odejścia od sposobów aktywizacji uczniów w szkolnym nauczaniu religii. Konsekwentnie badacze skupiają swoją uwagę na nabożeństwach i celebracjach w kościele parafialnym oraz na spotkaniach biblijnych, modlitewnych i formacyjnych realizowanych w małych grupach³². Dowartościowują też metodę *lectio divina*, Szkołę Słowa Bożego, ewangeliczną rewizję życia, pielgrzymki i rekolekcje wielkopostne (także w formie zamkniętej – realizowane w diecezjalnym

²⁷ Wypowiedzi osób odpowiedzialnych w archidiecezji krakowskiej za katechezę parafialną kandydatów do bierzmowania potwierdzające naukowe dywagacje przytacza ks. Tadeusz Panuś, w: tamże, s. 268–271.

²⁸ W tym miejscu warto dodać, że w literaturze przedmiotu można znaleźć opracowania (np. ks. Mariusza Falka, ks. Dariusza Skroka), w których autorzy poddają analizie dane pozyskane podczas przeprowadzonych badań. Z uwagi na fakt, że prace te zostały podjęte przed rokiem 2001, badacze nie uwzględniają w nich wytycznych zapisanych w nowych polskich dokumentach katechetycznych. Co więcej, w prowadzonych przez nich dywagacjach nie ma odniesienia do katechizacji parafialnej młodzieży gimnazjalnej. Brakuje w nich też weryfikacji aktualnie obowiązujących materiałów przygotowujących kandydatów do sakramentu bierzmowania. Zob. np. M. Falk, *Sakrament bierzmowania...*, s. 29 n.; D. Skrok, *Bierzmowanie w oczach młodzieży*, „Roczniki Teologiczne” 43,6 (1996), s. 103–112.

²⁹ Zob. np. S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24–26; P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 173, 174; T. Panuś, *Inicjacja do sakramentu...*, s. 69.

³⁰ Zob. np. S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24–26; T. Panuś, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 56–63, 68, 69.

³¹ Zob. np. R. Sarek, *Bierzmowany, animator, grupa domowa...*, s. 205–224.

³² Zob. np. J. Kochel, *Szkoła Słowa Bożego w programie katechezy parafialnej*, „Katecheta” 49,1 (2005), s. 46–51; P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 173, 174.

ośrodkiem rekolekcyjnym dla określonej grupy kandydatów do bierzmowania)³³. Proponują przy tym wzbogacanie tych metod i form o panele dyskusyjne połączone ze składaniem świadectwa wiary oraz o metody aktywne zapewniające interakcję i umożliwiające dialog³⁴. Jak słusznie stwierdzają katechetycy, tylko dzięki tego rodzaju metodyce można wspierać młodzież w nawróceniu, przemianie życia, jak też w nawiązaniu i pogłębieniu osobistej więzi z Chrystusem i Jego Kościołem oraz wdrażać do apostołstwa³⁵.

Na szczególną uwagę praktyków zasługuje propozycja skierowania przez biskupa diecezji listu wręczanego gimnazjalistom w szkole, w którym młodzież zostaje zaproszona do zaangażowania się w parafii zamieszkania w katechezę dla kandydatów do bierzmowania³⁶. Godna zainteresowania katechetów i duszpasterzy jest także sugestia, by młodzież, rozpoczynając etap bezpośredniego przygotowania do sakramentu bierzmowania, napisała prośbę (podanie) do księdza biskupa o udzielenie jej sakramentu bierzmowania³⁷. Tę ostatnią propozycję – z uwagi na jej charakter i zakres treściowy – należałoby jednak zastosować pod koniec ostatniego etapu przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania, a więc bezpośrednio przed przyjęciem tego sakramentu.

W świetle powyższego należy stwierdzić, że zróżnicowanie form i metod realizacji parafialnej katechezy kandydatów do sakramentu bierzmowania jest podstawą jej formacyjnego charakteru. Poszczególne elementy metodyczne tworzą swoiste struktury wyznaczające sposób realizacji funkcji wtajemniczenia. Jednocześnie stanowią podstawę metodyczną do zastosowania określonych materiałów do katechezy parafialnej dla młodzieży gimnazjalnej.

PLURALIZM I BOGACTWO PROPONOWANYCH MATERIAŁÓW KATECHETYCZNYCH

Analizując współczesną literaturę katechetyczną, można zauważyć, że w miarę wzbogacania się i różnicowania działań katechetycznych Kościoła w Polsce zmienia się podejście autorów do materiałów proponowanych jako program realizacji przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania. W doborze odpowiednich programów słusznie badacze zalecają odpowiedzialnym za katechezę w diecezji, by kierowali się specyfiką społeczno-kulturowo-religijną Kościoła lokalnego, jak też doświadczeniem i tradycją związaną z przygotowaniem kandydatów

³³ Por. J. Kochel, *Szkoła Słowa Bożego w programie katechezy...*, s. 46–51; C. Krakowiak, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania...*, s. 184–189.

³⁴ Por. S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24–26.

³⁵ Por. tamże; P. Mąkosa, *Katecheza inicjacyjna...*, s. 173, 174.

³⁶ Por. T. Panuś, *Parafia uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej...*, s. 275.

³⁷ Por. tamże, s. 266.

do bierzmowania³⁸. Często też sami autorzy opracowań teoretycznych są twórcami lub inicjatorami poszczególnych serii materiałów przygotowujących młodzież do sakramentu bierzmowania. Jednym z katechetów wnoszących istotny wkład nie tylko w badania nad bogactwem materiałów, ale także i w ich tworzenie, jest ks. Tadeusz Panuś³⁹. Wspomniany autor podjął się wcale nie łatwego zadania zestawienia i oceny aktualnie obowiązujących pomocy. Zwrócił uwagę m.in. na następujące podręczniki: *Sakrament bierzmowania. Katechezy i nabożeństwa przygotowujące do bierzmowania*⁴⁰, *Otrzymanie Jego moc*⁴¹, *Życie Boże*⁴², *Wypłyn na głębie*⁴³, *Sakrament bierzmowania*⁴⁴. Uzasadniając potrzebę wyboru jednej spośród wielu propozycji, wskazał na walory formacyjne oraz możliwości i ograniczenia duszpasterskie związane z zastosowaniem poszczególnych materiałów w katechezie parafialnej. Zauważył też, że materiały opracowane przez duszpasterzy i katechetów w różnych diecezjach Polski nie tylko objawiają bogactwo możliwości pracy z kandydatami do bierzmowania, ale także stanowią próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób doprowadzić młodzież do godnego i dojrzałego przyjęcia kolejnego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej⁴⁵. Analizy te są pożyteczne dla

³⁸ Zob. np. S. Dziekoński, *Kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24–26; R. Murawski, *Duszpasterstwo katechetyczne przygotowujące do sakramentów...*, s. 11–20.

³⁹ Zob. np. T. Panuś, *Bogactwo materiałów wspierających przygotowanie do bierzmowania*, w: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym*, cz. II: *Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2007, s. 209–242; *Wypłyn na głębie... Materiały do katechezy*, cz. I: *Osoba*, cz. II: *Wspólnota*, cz. III: *Kościół*, red. T. Panuś, Kraków 2001; *Wypłyn na głębie... Materiały dla katechety: celebracje, konferencje*, red. T. Panuś, Kraków 2001; *Wypłyn na głębie... Materiały dla katechety: materiały pomocnicze dla katechetów – teksty*, red. T. Panuś, Kraków 2001; *Wypłyn na głębie... Refleksje dla kandydatów do bierzmowania*, red. T. Panuś, Kraków 2001.

⁴⁰ Z. Pawłowicz, *Sakrament bierzmowania. Katechezy i nabożeństwa przygotowujące do bierzmowania*, Gdańsk 1992; tenże, *Sakrament bierzmowania. Zeszyt ucznia*, Gdańsk 2001; tenże, *Sakrament bierzmowania. Materiały katechetyczne i wychowawcze dla rodziców*, Gdańsk 2001.

⁴¹ T. Śmiech, *Otrzymanie jego moc. Poradnik animatora*, Kielce 1997; *Otrzymanie Jego moc. Katechizm bierzmowanych*, red. B. Nosek, T. Śmiech, Kielce 2003; *Otrzymanie Jego moc. Spotkania liturgiczne przed bierzmowaniem*, red. T. Śmiech, Kielce 1997.

⁴² *Życie Boże. Spotkania parafialne i celebracje liturgiczne związane z przygotowaniem do sakramentu bierzmowania. Grupy parafialne*, red. E. Dajczak, R. Sarek, Zielona Góra 1998; *Życie Boże. Spotkania grup domowych związane z przygotowaniem do sakramentu bierzmowania. Grupy domowe*, red. E. Dajczak, R. Sarek, Zielona Góra 1998.

⁴³ Zob. pełny opis bibliograficzny zamieszczony w przypisie 39.

⁴⁴ *Sakrament bierzmowania. Przewodnik metodyczny*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2003; *Sakrament bierzmowania. Wielkość człowieka stworzonego przez Boga*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2003; *Sakrament bierzmowania. Życie w społeczności Kościoła*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2003; *Sakrament bierzmowania. Na drodze dojrzałości chrześcijańskiej*, red. J. Szpet, D. Jackowiak, Poznań 2003; *Sakrament bierzmowania. Celebracje liturgiczne*, red. P. Kuś, W. Przechowski, Poznań 2003.

⁴⁵ T. Panuś, *Bogactwo materiałów...*, s. 209–242; tenże, *Duszpasterstwo katechetyczne...*, s. 274–281; tenże, *Katechetyczna troska Kościoła w Polsce...*, s. 64–70.

praktyków, gdyż pozwalają wstępnie zorientować się w propozycjach dotyczących realizacji katechezy parafialnej kandydatów do sakramentu bierzmowania.

Równie interesujące wydają się dywagacje ks. Stanisława Dziekońskiego, który zaznacza, iż „wielość propozycji [materiałów formacji kandydatów do bierzmowania] daje [...] szansę dopasowania programu do danej grupy, pełniej uwzględnia specyfikę parafii, ale obok tych plusów są także minusy”⁴⁶, np. katecheci wybierają to, co im bardziej odpowiada, nie zwracając uwagi na potrzeby i oczekiwania młodzieży. Niekiedy też diecezje optują za wyborem jednego programu. W takiej sytuacji, jak stwierdza ks. Stanisław Dziekoński, należałoby dany program modyfikować do potrzeb diecezji. Konsekwentnie wspomniany katechetyk nie wskazuje na konkretne materiały godne uwagi duszpasterzy i nauczycieli religii, lecz przypomina kryteria oceny programu przygotowującego młodzież do sakramentu bierzmowania. Wśród zasad wymienia zgodność materiałów z postulatami wysuwanymi przez autorów dokumentów katechetycznych, a zwłaszcza przez *Podstawę programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*⁴⁷ oraz poprawność teologiczną, katechetyczną i pedagogiczno-metodyczną zawartości programu⁴⁸. Takie ujęcie problematyki dotyczącej pluralizmu i bogactwa materiałów do katechezy młodzieży przygotowującej się do sakramentu bierzmowania pozwala zbadać, na ile konkretne pomoce odpowiadają wymogom stawianym przez Biuro Programowania Katechezy.

Daje się też zauważyć zgodność autorów co do tego, iż mimo pluralizmu materiałów warto poszukiwać i wypracowywać nowe pomoce czy też modyfikować aktualnie obowiązujące propozycje, dostosowując je do potrzeb diecezji i parafii. Takie stanowisko reprezentuje m.in. ks. Czesław Krakowiak, który opisując z perspektywy liturgisty doświadczenia rocznego przygotowania do bierzmowania w archidiecezji lubelskiej, wskazuje na modyfikację propozycji spotkań zamieszczonych w materiałach *Wy płyn na głębie*⁴⁹. Autor bardzo wnikliwie ukazuje poszczególne działania formacyjne, które zaleca Archidiecezjalna Komisja do spraw Duszpasterstwa Ogólnego oraz Wydział do spraw Wychowania Katolickiego⁵⁰. Wskazuje też na potrzebę duszpasterstwa młodzieży i dorosłych po bierzmowaniu, by sakrament bierzmowania nie był utożsamiany z uroczystym pożegnaniem się młodych z Kościołem. Taki postulat wymaga jednak przemy-

⁴⁶ S. Dziekoński, *Wybrane kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24.

⁴⁷ Zob. s. 49–69.

⁴⁸ S. Dziekoński, *Wybrane kwestie przygotowania do sakramentu...*, s. 24–26.

⁴⁹ C. Krakowiak, *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Aspekt pastoralno-liturgiczny*, w: *Wychowanie młodzieży w średnim wieku szkolnym...*, s. 155–190.

⁵⁰ Zob. i por. tamże; Archidiecezjalna Komisja do spraw Duszpasterstwa Ogólnego oraz Wydział do spraw Wychowania katolickiego, *Wskazania duszpastersko-katechetyczne dotyczące przygotowania do sakramentu bierzmowania na terenie archidiecezji lubelskiej*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 45 (2001), s. 581–588.

ślenia na nowo form pracy z tą grupą młodzieży i wypracowania odpowiednich materiałów duszpasterskich.

Powyższa analiza wskazuje na dowartościowanie przez katechetyków różnych materiałów pomocniczych do katechezy parafialnej przygotowującej młodzież do sakramentu bierzmowania. W perspektywie praktyki jest to znaczące, gdyż pozwala duszpasterzom zapoznać się z ich zawartością merytoryczno-metodyczną i dokonać wyboru spośród wielu takich pomocy, które odpowiadają potrzebom konkretnej diecezji i parafii. Brakuje tu jednak ewaluacji dostępnych materiałów, dzięki której można systematycznie badać ich wartość z punktu widzenia przyjętych kryteriów (np. zgodności z wytycznymi dokumentów programowych, efektywności formacji młodzieży) w celu usprawnienia katechezy parafialnej kandydatów do sakramentu bierzmowania.

KWESTIE OTWARTE

Analizowany wyżej aktualny stan badań polskich katechetyków nad przygotowaniem młodzieży do sakramentu bierzmowania pozwala stwierdzić, że próba określenia tej kategorii badawczej stanowi przedmiot zainteresowania nielicznych autorów. W zasadzie najwięcej uwagi tej problematyce poświęca ks. Tadeusz Panuś. Inni autorzy sporadycznie podejmują kwestie związane z przygotowaniem kandydatów do sakramentu bierzmowania. W badaniach tych brakuje sformułowania wyczerpującej definicji terminu „przygotowanie młodzieży do sakramentu bierzmowania”. Celem propagowania realizowanego w cyklu trzyletnim i w małych grupach modelu przygotowania młodzieży do sakramentu bierzmowania należałoby ustalić idealny wzorzec katechezy parafialnej. Brakuje przy tym badań empirycznych, które weryfikowałyby, na ile informacje pozyskane z poszczególnych wydziałów katechetycznych mają zastosowanie w praktyce duszpasterskiej. Uzasadniona jest zatem potrzeba wnikliwych studiów i empirycznych diagnoz tej problematyki oraz określenie potrzeb i wyzwań formacyjnych zarówno w całym Kościele w Polsce, jak i w poszczególnych diecezjach.

Niniejsze opracowanie stanowi jedynie swoisty głos w dyskusji, pokazujący zarówno kwestie należycie wypracowane, jak też i obszary badawczo zaniedbane. Z uwagi na rangę podjętej tematyki należałoby podjąć dalsze badania, wnikliwie analizując problem i wypracowując nowe, weryfikowane empirycznie, strategie formacji duszpasterskiej młodzieży w poszczególnych diecezjach.

Dla rozwiązania współczesnych problemów związanych z przygotowaniem młodzieży do sakramentu bierzmowania niezbędne jest także współdziałanie katechetyków z praktykami. Pozwoli ono nie tylko efektywnie stosować teoretyczne osiągnięcia, ale także weryfikować je w praktyce i na tej podstawie podjąć dalsze dywagacje teoretyczne. Jednak takie zaangażowanie wymaga rozbudzenia postawy otwartości i dialogu wszystkich odpowiedzialnych za katechezę i jej realizację – zarówno w teorii, jak i w praktyce. Dopiero w ten sposób pozyskiwane dane

pozwolą na podejmowanie wieloaspektowych i bardziej pogłębionych analiz oraz skuteczne doskonalenie praktyki duszpasterskiej w parafii.

PREPARING YOUNG PEOPLE FOR THE SACRAMENT OF CONFIRMATION AS A RESEARCH CATEGORY IN CONTEMPORARY CATECHIZATION

Summary

Preparing young people for the sacrament of Confirmation has recently become a subject of numerous analyses and discussions. Therefore it seemed useful in this article to search for an answer to the question: in what ways are these problems dealt with in Polish catechetical literature. To answer the question the article first submits for analysis a matter of the essence and the importance of the catechesis which prepare young people for the sacrament of Confirmation. Afterwards a composite formulation of stages and forms of parish preparation for the sacrament of Confirmation and pluralism is presented, as well as a variety of suggested catechetical literature.

Finally the article points to questions which require further detailed studies and empirical verification. The above statements have allowed a better understanding of contemporary studies on parish catechization of candidates for Confirmation. This is also an inspiration for further analysis and empirical research.

Słowa kluczowe: bierzmowanie, katechetyka, katecheza młodzieży, katecheza parafialna

Keywords: catechesi of youth, catechetical instruction, Confirmation, parish catechesis